

Zora Piščanc

»Zora Piščanc je s svojo nadarjenostjo, s svojiskim čustvovanjem, z živahnimi dialogi, s smislom za nazornost in stvarnost upodobila vrsto primorskih ljudi, da so se bralcem prikupili,« je zapisal literarni zgodovinar Martin Jevnikar. »V svojih delih je ljudem razumljiva, realistična, preprosta, iz vseh pa veje velike ljubezen do slovenske zemlje in jezika, globoka vera, dobrotu in človečnost. Ni se povzpela na vrh literarnega ustvarjanja, ostala pa bo zapisana v literaturo kot dobra ljudska pripovednica.«

Pogrešala je dom v Barkovljah, morje, Kras

»Rojena sem bila (12. maja 1912) v Barkovljah pri Trstu in moj svet je še vedno Trst, čeprav sem tukaj v Gorici že skoraj štirideset let,« je povedala marca 1984).
»Ne morem se popolnoma vživeti, manjka mi morje, Kras, vsega tega v Gorici ni.«

V družini Rafaela Piščanca, poštnega uradnika, in Marije Pipan so bili štiri otroci: tri hčerke in sin Lado, ki je postal duhovnik in je bil umorjen kot žrtev komunizma. Oče je bil iz Rojana pri Trstu, njegov brat Gabrijel je bil duhovnik (župnik v Klancu), duhovnik je bil tudi materin brat Valentin, župnik v Renčah. Mama je bila iz Škofje Loke. »Bila je zelo stroga, dobra, toda neizprosna. Dobro nas je vzgajala. Bila je zelo inteligentna žena. Zdelo se mi je nemogoče, da kakšne stvari ne bi vedela.«

Zora je obiskovala osnovno šolo v Barkovljah, meščansko pri Sv. Jakobu v Trstu, trgovske srednje šole pa ni dokončala. Fašistični oblastniki so slovenske uradnike premeščali v notranjost Italije. Tako je bil oče leta 1926 premeščen v Piso, naslednje leto je šla za njim cela družina, ki je bila zavedno slovenska. Zora se ni hotel vpisati v italijansko šolo, temveč se je zaposlila v nekem modnem salonu, kjer je delala skoraj deset let. Ko se je oče upokojil, se je družina iz Pise preselila v Gorico, kjer je Lado študiral za duhovnika. Zora je med vojsko hudo zbolela: vsak teden je nosila težke pakete v taborišče Gonars, kjer sta bila tudi njena dva bratranca, in zaradi tega si je pokvarila hrbtenico tako hudo, da je tri leta ležala. »Zdravila sem se na Lidu v Benetkah, kjer sem se spet učila hoditi kot otrok.«

»Pišem, da bi naši ljudje ostali Slovenci«

Pisati je začela že med vojsko. Njena prva povest *Petnajstim v spomin* (nedolžnim

žrtvam v Cerknem, pobitim 3. februarja 1944) je izhajala v Goriškem listu (1944-1945). Urejala je mesečno glasilo goriške Marijine družbe Vijolica in v njem objavljala svoje črtice. Od leta 1952 do upokojitve je bila upravnica verskega tednika *Katoliški glas*. Ves čas je pisateljsko ustvarjala, sad njenega dela so bile povesti in romani, vseh njenih knjig je bilo osem in vse (razen povesti *Most čez ocean*, 1984) so izšle pri Goriški Mohorjevi družbi. Povedala je, kaj jo je vodilo pri pisanju. »Vedno se zamislim, kaj bo to koristilo ljudem, kako jim bo všeč. Zelo rada bi videla, da bi naši ljudje postali boljši in bolj verni. Pišem tudi zato, da bi naši ljudje ostali Slovenci ... Sicer pa pišem iz srca. Lahko rečem, da v vsako knjigo vložim vso svojo ljubezen, vso svojo notranjost.«

Literarni zgodovinar Martin Jevnikar je njeno pisateljsko poslanstvo ocenil: »Zora Piščanc se je v svojih povestih in romanih zazrla v svoje življenje in v življenje domače družine, v težke razmere rojakov pod Italijo, ki jih je mučil in preganjal fašizem, v usodo slovenskih uradnikov, ki so jih predstavljali v Italijo, kjer so bili odrezani od korenin, tuje okolje pa jih ni sprejelo. Zato so ta njena dela kos slovenske zamejske zgodovine polpretekle dobe, napisane po lastnem doživljanju in po vzorih sorojakov. Vse pa preveva iskrena ljubezen do slovenskega naroda.«

V druge čase in v drugačno okolje sta postvaljena njena obsežna zgodovinsko-življenjepisna romana *Pastirica Urška* (1979) in *Blagovestnika Slovanov* (1984). Oba sta izšla tudi pri založbi Ognjišče.

Pesnik zelene pomladi - spomenik bratu mučencu

Prav iz srčnih globin je privrelo njeno zadnje delo *Pesnik zelene pomladi* (1987), življenjepisna povest o bratu Ladislavu (Ladu). V njej je opisala svojo družino, brata Lada pa spremlja od otroških let preko šolanja, mašniškega posvečenja in prvih duhovniških služb vse do tragičnega konca, ko so ga 3. februarja 1944 skupaj s kaplanom Ludvikom Slugom in trinajstimi vernimi Cerkljani pod obtožbo, da so Nemcem izdali partijsko šolo, ubili nad Cerknim in jih vrgli v brezno. Zora je že leta 1950 izdala bratove pesmi pod naslovom *Pesmi zelene pomladi*. Vsa imena so v povesti spremenjena (prava so le imena nekaterih znanih duhovnikov). Lado je Simon. Kot gimnazijec je našel nekaj prijateljev, s katerimi je ostal povezan vse življenje. Z njimi je rad zahajal v gore, zlasti na Svete Višarje. V bogoslovju je bil njegov duhovni voditelj in tudi učitelj pesništva podravnatelj Ivo Juvančič. Čeprav so odkrili pravega izdajalca partijske šole (partizanskega majorja, ki je bil nemški obveščevalec, so v javnosti še kar naprej blatili cerkljanske žrtve..

Zora Piščanc se je za rehabilitacijo svojega brata-mučenca borila brez prestanka na vseh ravneh. Posebno jo je bolelo, »da je brezvestni slovenski pisatelj (Tone Svetina) še njegov spomin oskrnil z bogokletnimi lažmi.« Svojo povest zaključuje: »Pesnik Simon pa bo živel med nami. Še tako spretna lažna propaganda ne bo mogla oskrniti njegovega svetlega lika. Ostal bo med nami kot duhovnik in pevec v besedi in zvokih in njegov spomin bo večni, kakor sta večna dobrota in ljubezen.«

V tej večnosti se mu je pridružila sama 23. novembra 1989, ko je za vedno odložila pero.